

ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2549

จิราภรณ์ ดำจันทร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Corresponding author: jiraporn@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองไทยมีความสำคัญต่อการเป็นประชาธิปไตย แต่ยังมีการศึกษาน้อย โดยเฉพาะหลังรัฐประหาร 2 ครั้งที่ผ่านมา จึงนำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยเพื่อศึกษา 1) พัฒนาการของพรรคการเมืองไทยจากปี 2489-2568 2) การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568 และ 3) วิเคราะห์ความสอดคล้องเกี่ยวกับการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองกับหลักความเป็นประชาธิปไตยหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568 โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า 1) พรรคการเมืองไทยมีพัฒนาการมายาวนานนับจากปี 2489 แต่ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเนื่องจากการเกิดรัฐประหารบ่อยครั้ง 2) พรรคการเมืองไทยมีการปรับตัวดีขึ้น โดยยังคงอยู่รอดและกลับมาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอีกครั้งหลังรัฐประหาร และมีจำนวนพรรคการเมืองที่ดำเนินการอยู่ก่อนการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2549-2568 ส่วนการจัดโครงสร้างองค์กรมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน แต่บางส่วนพบปัญหาความเป็นเอกภาพจากความขัดแย้งภายในที่ส่งผลให้เกิดการย้ายพรรคก่อนเลือกตั้ง กรณีความเป็นอิสระยังต้องตรวจสอบเพื่อป้องกันการครอบงำโดยนายทุนพรรค และพบว่าพรรคการเมืองส่วนใหญ่ประสบปัญหาการสร้างและรักษากฎเกณฑ์คะแนนเสียง จึงมีพรรคการเมืองจำนวนน้อยที่ชนะการเลือกตั้ง และ 3) ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองกับความเป็นประชาธิปไตย พบว่าประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกัน โดยเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรสอดคล้องกับความสามารถในการปรับตัว ความสลับซับซ้อนขององค์กร ความเป็นเอกภาพและการรวมศูนย์ และความเป็นอิสระ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ยังคงต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง

คำสำคัญ : 1. พรรคการเมือง 2. พรรคการเมืองไทย 3. ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง

The strength of Thai political parties after the 2006 coup

Jiraporn Domjun

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110, Thailand

Corresponding author: jiraporn.d@g.swu.ac.th

Abstract

The strength of Thai political parties is crucial to democratic development. However, scholarly attention to this issue remains limited, particularly in the aftermath of the two most recent military coups. This study therefore aims to examine: 1) the development of Thai political parties from 1946 to 2025; 2) the strengthening of political parties from 2006 to 2025; and 3) the alignment between efforts to strengthen political parties and democratic principles from 2006 to 2025. This research employs a qualitative approach through content analysis of primary and secondary documents. The findings reveal that: 1) Thai political parties have developed continuously since 1946; however, they have lacked continuity in their political activities due to frequent military coups. 2) Thai political parties have shown improved adaptability, as most were able to survive and resume political activities after coups, and the number of active parties prior to elections increased during 2006–2025. Organizational structures have become more clearly defined; however, internal unity remains problematic due to internal conflicts, which have led to party switching before elections. In terms of autonomy, political parties still require monitoring to prevent domination by financial elites. Moreover, most parties face difficulties in building and maintaining voter bases, resulting in only a small number achieving electoral success. 3) The analysis of alignment between party strengthening and democratic principles indicates that these aspects are generally consistent. Freedom of association and organization corresponds with adaptability, organizational complexity, internal unity, centralization, and autonomy. However, these aspects still require improvement to further strengthen political parties.

Keywords: 1. Political party 2. Thai political parties 3. Party strength

บทนำ

พรรคการเมืองถูกกล่าวถึงในฐานะเป็นสถาบันทางการเมืองที่ขาดไม่ได้สำหรับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะทำให้ระบอบนี้มีประสิทธิภาพ โดยการรวบรวมความคิดเห็นที่หลากหลายของประชาชนแปรเปลี่ยนเป็นนโยบาย และส่งผ่านไปยังตัวแทนที่เข้าสู่สภา อีกทั้งยังช่วยควบคุมการแข่งขันทางการเมืองให้อยู่ในกติกาประชาธิปไตย และลดความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลที่เกิดจากการปราศจากโครงสร้างพรรค (Bryce, 1921, pp. 470–475) ดังนั้น พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการจรรโลงประชาธิปไตย ดังที่ Schattschneider (1942) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันเสนอไว้ว่า พรรคการเมืองสร้างประชาธิปไตย ความอยู่รอดของประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงขึ้นอยู่กับพรรคการเมือง หากมองจากความสำคัญนี้ การมีอยู่ของพรรคการเมืองโดยเฉพาะพรรคการเมืองที่มีความเข้มแข็งจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศไทยที่ประชาธิปไตยยังไม่ตั้งมั่น แม้จะเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยมาแล้วหลายครั้ง (Domjun, 2019)

หากพิจารณาการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองไทยพบว่ากำเนิดอย่างเป็นทางการหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2489 ที่ให้เสรีภาพในการตั้งพรรคการเมือง แต่ไม่มีกฎหมายเฉพาะในการจัดตั้ง และล่วงเลยมาเกือบ 10 ปี กระทั่งปี 2498 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่เป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับแรกของไทย ประเด็นความล่าช้าในการประกาศใช้กฎหมายพรรคการเมืองถือเป็นหนึ่งในสาเหตุของปัญหาการพัฒนาพรรคการเมืองไทยให้เข้มแข็ง ความล่าช้านี้ส่วนหนึ่งมาจากการผูกขาดอำนาจทางการเมืองและความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองในเวลานั้น ทั้งนี้ ปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มการเมืองถือเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นสาเหตุหนึ่งของการรัฐประหารซึ่งกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการรัฐประหารสองครั้งหลัง คือ การรัฐประหาร ปี 2549 และ 2557 ที่พรรคการเมืองกลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อขัดแย้งทางการเมือง การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเข้มแข็งของพรรคการเมืองหลังช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย ซึ่งพบว่ายังมีการศึกษาในประเด็นนี้ไม่มาก ดังนั้น จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดังกล่าวนำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยที่ว่า หลังรัฐประหารปี 2549-2568 พรรคการเมืองไทยพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยจากปี 2489-2568
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568
3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองกับความเป็นประชาธิปไตยหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดพรรคการเมือง ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง และประชาธิปไตย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง (political party)

พรรคการเมืองเป็นรูปแบบขององค์กรสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในยุโรปและสหรัฐอเมริกาในศตวรรษที่ 19 พร้อมกับการพัฒนาระบบรัฐสภาและการเลือกตั้ง คำว่า พรรคการเมืองถูกนำมาใช้กับกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองหรือใช้อำนาจทางการเมือง ไม่ว่าจะแสวงหาอำนาจทางการเมืองโดยการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยหรือโดยการปฏิวัติ (Duverger, 1999) ในความเห็นของ Goodman (1960, p. 6) พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่สมาชิกมีความคล้ายกันเพียงพอที่จะอยู่ร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายที่เปิดเผยเพื่อชนะการเลือกตั้งซึ่งทำให้สามารถเข้าไปใช้อำนาจรัฐและได้ผลประโยชน์จากการเข้าไปมีอำนาจทางการเมือง ขณะที่ LaPalombara and Weiner (1966) เสนอว่า การเป็นองค์กรพรรคการเมืองจะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่หาเสียงสนับสนุนจากประชาชน เลือกสรรผู้นำทางการเมือง และสร้างและรักษาอำนาจทางการเมือง ทั้งโดยพรรคเดียวหรือร่วมกับพรรคการเมืองอื่น ทั้งนี้ ในปัจจุบันพรรคการเมืองถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญสำหรับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เนื่องจากเป็นตัวเชื่อมระหว่างอำนาจรัฐกับประชาชน มีบทบาทในการรวบรวมความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเพื่อจัดทำเป็นนโยบาย เสนอพร้อมกับการเสนอตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้ง จัดตั้งรัฐบาลหลังชนะการเลือกตั้งหรือเป็นพรรคร่วมรัฐบาล หรือเป็นฝ่ายค้านในสภาที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และยังมีบทบาทสำคัญในการจรรโลงประชาธิปไตย

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของพรรคการเมือง

ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองเกี่ยวข้องกับการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง ในความเห็นของ Bizzarro et al. (2015) ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง คือ ความเป็นเอกภาพ (unity) การรวมศูนย์ (centralization) ความสลับซับซ้อนขององค์กร (organizational complexity) และการมีฐานคะแนนเสียงของมวลชนในเขตเลือกตั้ง (mass constituency) การขาดองค์ประกอบเหล่านี้จะส่งผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอและไม่สามารถคงอยู่ได้ หรือข้อเสนอของ Huntington (1969, pp. 12–24) เกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบัน ในที่นี้คือ พรรคการเมือง ผ่านแนวคิดความเป็นสถาบัน (institutionalization) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นระเบียบทางการเมือง (political order) หากสถาบันทางการเมืองมีความเป็นสถาบันสูง ความเป็นระเบียบทางการเมืองก็ยิ่งสูงตามไปด้วย สังคมการเมืองนั้นก็จะมีเสถียรภาพทางการเมือง (political stability) และสามารถในการจัดการกับปัญหาในสังคมสูงเช่นกัน โดยเสนอ 4 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ทั้งการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่มีความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวให้อยู่รอดโดยไม่เกิดความระส่ำระสายจากการเปลี่ยนตัวผู้นำและการปรับเปลี่ยนหน้าที่เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลง 2) ความสลับซับซ้อน (complexity) ขององค์กร ทั้งการจัดโครงสร้างภายในที่จะต้องประกอบด้วยหน่วยงานย่อย ๆ ซึ่งมีหน้าที่เฉพาะที่ชัดเจน อันจะส่งผลดีต่อความสามารถในการรักษาไว้ซึ่งความจงรักภักดีของสมาชิกและการที่องค์กรมีหลายเป้าหมายก็สามารถปรับตัวได้ดีกว่าเมื่อต้องสูญเสียเป้าหมายหนึ่งไป 3) ความเป็นอิสระ (autonomy) แม้องค์กรต่าง ๆ ในระบบสังคมการเมืองจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่หากเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งก็ต้องพัฒนาตัวเองให้มีความเป็นอิสระเพื่อไม่ให้ปัญหาความล่มสลายขององค์กรอื่นกระทบต่อความอยู่รอดของตนเอง และ 4) ความเป็นเอกภาพ (coherence) ระดับความเป็นสถาบันขององค์กรจะสะท้อนจากการที่องค์กรนั้นสามารถจัดการหรือควบคุมความแตกต่างของความต้องการภายในองค์กรให้อยู่ในขอบเขตที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและสามารถสร้างความเห็นพ้องต้องกันร่วมกันได้ โดยในที่นี้ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองประกอบไปด้วย 1) ความสามารถในการปรับตัวของพรรคการเมือง 2) ความสลับซับซ้อนขององค์กร

3) ความเป็นเอกภาพ 4) ความเป็นอิสระ และ 5) ความสำเร็จในการเลือกตั้งที่สะท้อนการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชน

3. แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย (democracy)

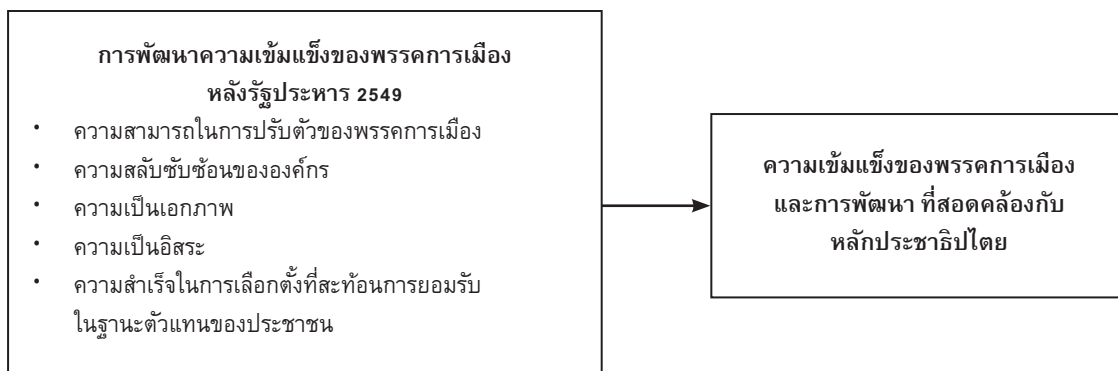
ประชาธิปไตยถูกให้ความหมายไว้หลากหลาย เช่น คำกล่าวของ อับราฮัม ลินคอล์น (Lincoln, as cited in Rathamarit, 2010, p. 7) อดีตประธานาธิบดีคนที่ 16 ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งกล่าวเชิดชูเกียรตินายทหารที่พลีชีพในสงครามกลางเมืองในพิธี ณ สุสานเกตตีสเบิร์ก เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 ว่าพวกเขาจะไม่ตายเปล่า แต่การตายของพวกเขาจะทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกา มีเสรีภาพขึ้นใหม่ การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน จะไม่สูญสิ้นไปจากโลกนี้ ก่อนที่ “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน” กลายเป็นที่นิยมในการอธิบายความหมายของประชาธิปไตย และหากจะพิจารณาองค์ประกอบของประชาธิปไตยแบบตัวแทน อาจจะแบ่งเป็น 9 องค์ประกอบ คือ 1) การให้การสนับสนุนโดยประชาชน วิธีการที่นิยมใช้ คือ การเลือกตั้ง และผลการเลือกตั้งรอบใหม่ที่สะท้อนการยอมรับการทำงานของตัวแทนประชาชน 2) การแข่งขันทางการเมือง ผ่านการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและการนำเสนอนโยบายหาเสียงเลือกตั้ง โดยหากชนะการเลือกตั้งจะได้จัดตั้งรัฐบาลและน่านโยบายที่ได้หาเสียงไปบริหารประเทศ 3) การผลัดเปลี่ยนอำนาจตามวาระที่กำหนดไว้ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง 4) การเป็นตัวแทนของประชาชนที่อาจจะพิจารณาได้ในกรอบของผู้ที่ได้รับอาณัติ ดังนั้น การตัดสินใจของตัวแทนจึงจำเป็นต้องสะท้อนข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชน 5) หลักเสียงข้างมาก เหตุผลที่มีประเด็นเรื่องเสียงข้างมาก เนื่องจากสภาพความเป็นจริงยากที่ประเด็นสาธารณะจะดำเนินการตามมติเอกฉันท์ อย่างไรก็ตาม ในความเห็นของ Tocqueville (2010) การใช้หลักเสียงข้างมากต้องคำนึงถึงสิทธิของเสียงข้างน้อยเพื่อป้องกันทรราชย์เสียงข้างมาก 6) สิทธิในการคัดค้านและการโต้แย้ง หากรัฐบาลมีพฤติกรรมไปในทางตรงข้ามกับสิ่งที่ประชาชนต้องการ ประชาชนย่อมมีสิทธิในการคัดค้านหรือโต้แย้งเพื่อแสดงถึงการไม่ยอมรับในสิ่งที่รัฐบาลกำลังจะทำหรือได้กระทำไป 7) ความเสมอภาคทางการเมือง เป็นหลักการสำคัญที่รับรองโอกาสที่เท่าเทียมของมนุษย์ ทั้งในการใช้ความรู้ ความสามารถ และสติปัญญาของตนเอง 8) หลักการฟังความคิดเห็นของประชาชน

สะท้อนผ่านผลการเลือกตั้งและการทำโพลล์เพื่อรับฟังความคิดเห็นซึ่งนิยมใช้แพร่หลายในปัจจุบัน และ 9) หลักเสรีภาพของสื่อมวลชน ในฐานะกระบอกเสียงที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างรัฐและรัฐบาลกับประชาชน เสรีภาพของสื่อเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยที่หลายสถาบันที่ศึกษาความเป็นประชาธิปไตยนำมาใช้ และสื่อมวลชนนั้นยังมีหน้าที่ค้นหาความจริงเพื่อมาเสนอต่อสาธารณะ (Roskin et al., 2017) ในที่นี้การพิจารณาหลักการประชาธิปไตยจะพิจารณาเฉพาะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพรรคการเมือง คือ 1) เสรีภาพในการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กร 2) สิทธิตามกฎหมายที่จะแข่งขันทางการเมือง 3) การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง 4) การผลัดเปลี่ยนอำนาจ 5) หลักเสียงข้างมาก และ 6) หลักการฟังความคิดเห็นของประชาชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้บูรณาการ 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ พรรคการเมือง ความเข้มแข็งของพรรคการเมือง และประชาธิปไตย โดยตั้งอยู่

บนสมมติฐานที่ว่า ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองและการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน ในกรอบดังกล่าว พรรคการเมืองถูกพิจารณาในฐานะสถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งในด้านการรวบรวมและสังเคราะห์ความต้องการของสังคมให้เป็นนโยบายสาธารณะ ตลอดจนการแข่งขันเพื่อเข้าสู่อำนาจรัฐผ่านการเลือกตั้งภายใต้กติกาของประชาธิปไตย ทั้งนี้ ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองสะท้อนระดับความเป็นสถาบัน โดยพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการปรับตัวของพรรคการเมือง ความสลับซับซ้อนขององค์กร ความเป็นเอกภาพ ความเป็นอิสระ และความสำเร็จในการเลือกตั้งอันเป็นตัวชี้วัดการได้รับการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชนตามกรอบแนวคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบคิดการวิจัย (conceptual framework)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเกี่ยวกับความเข้มแข็งของพรรคการเมืองไทยภายใต้แนวคิดพรรคการเมือง การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองและประชาธิปไตย โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และพรรคการเมือง ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้เก็บรวบรวมจากรายงานการวิจัย บทความ บทวิเคราะห์ ตำราทางวิชาการ และข่าวสารจากสื่อมวลชน เป็นต้น และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้การพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยพบว่า พรรคการเมืองไทยเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการนับจากรัฐธรรมนูญปี 2489 และพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งในมิติการปรับตัวและการอยู่รอดภายใต้วิกฤติการเมืองโดยเฉพาะในช่วงปี 2549-2568 โดยมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่สะท้อนความสลับซับซ้อนขององค์กรและการรวมศูนย์เพื่อรองรับการแสดงบทบาททางการเมืองที่ชัดเจน แต่ยังคงมีปัญหาคือความเป็นเอกภาพซึ่งสะท้อนผ่านปัญหาการย้ายพรรค ปัญหาความเป็นอิสระของพรรคการเมืองที่อาจถูกครอบงำจากช่องทางทางการรับบริจาคเงิน และปัญหาที่พรรคไม่อาจจะพัฒนาไปสู่พรรคของมวลชนซึ่งสะท้อนผ่านจำนวนพรรคที่ชนะเลือกตั้ง และเมื่อวิเคราะห์ความสอดคล้อง

ระหว่างการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองกับหลักความเป็นประชาธิปไตย พบว่าหลักการในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง ทั้งความสามารถในการปรับตัว ความสลับซับซ้อนขององค์กร ความเป็นเอกภาพ และความเป็นอิสระ สอดคล้องกับหลักเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรตามหลักความเป็นประชาธิปไตย และการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองในประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งที่สะท้อนการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชน สอดคล้องกับสิทธิตามกติกาที่จะแข่งขันทางการเมือง การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง การผลัดเปลี่ยนอำนาจ หลักเสียงข้างมาก และหลักการฟังความคิดเห็นของประชาชนตามหลักความเป็นประชาธิปไตย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พัฒนาการของพรรคการเมืองไทยจากปี 2489-2568

หลังรัฐธรรมนูญปี 2489 ให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง (มาตรา 14) พรรคการเมืองได้กลายเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในเมืองไทยมาโดยตลอด นับถึงปัจจุบันเป็นเวลาเกือบ 8 ทศวรรษ โดยพรรคการเมืองแรกที่เกิดขึ้นในเวลานั้น คือ พรรคก้าวหน้า นำโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ตามมาด้วยพรรคสหชีพ นำโดยนายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ต่อมา มีพรรคการเมืองอื่น ๆ จัดตั้งอีกหลายพรรค เช่น พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปไตย และพรรคประชาชน ซึ่งการกำเนิดของพรรคการเมืองไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมามีแนวโน้มที่จะสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมือง การคงอยู่ของพรรคการเมืองจึงมักผูกพันกับการอยู่ในอำนาจของผู้นำ เช่น พรรคสหพรรคที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2) อาศัยอุดมการณ์เพื่อก่อตั้งพรรค การกำเนิดลักษณะนี้มักเกิดภายใต้สถานการณ์ทางการเมืองที่เอื้อให้อุดมการณ์เด่นชัดขึ้นจนกลายเป็นเงื่อนไขในการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งพรรค เช่น พรรคปวงชนชาวไทยซึ่งเกิดจากการก่อตั้งของกลุ่มทหารที่เรียกตัวเองว่า “ทหารประชาธิปไตย” โดยจัดตั้งขึ้นเพื่อแสดงบทบาทตามอุดมการณ์ของตนเอง และ 3) อาศัยผลประโยชน์ร่วมในการก่อตั้งพรรคและความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น พรรคชาติไทยก่อตั้งโดยกลุ่มนักการเมือง “กลุ่มชอยราชครู” ซึ่งเป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน (Wongtrangan, 1993, pp. 61–82) และหากพิจารณาพัฒนาการของพรรคการเมืองผ่านบทบาททางการเมือง อาจแบ่งได้ 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นฐานรองรับอำนาจ

ของรัฐบาล ระหว่างปี 2489-2516 ระยะนี้พรรคการเมืองมักถูกตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือรักษาอำนาจ เช่น หลังการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองในปี 2498 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตั้งพรรคเสรีมนังคศิลาเพื่อรองรับการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในปี 2500 ต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจการปกครองเมื่อปี 2500 ก็ได้ตั้งพรรคชาติสังคมขึ้นเพื่อล่อลวงสมัครรับเลือกตั้ง และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2511 รัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร ก็ได้ตั้งพรรคสหประชาไทยขึ้นเป็นพรรครัฐบาล แต่ก็มีกรยุบเลิกพรรคการเมืองอีกครั้งหลังการยึดอำนาจการปกครองเมื่อปี 2514 จนกระทั่งหลังการขับไล่รัฐบาลทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 (Thai Junior Encyclopedia Foundation by His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great, n.d.)

ระยะที่ 2 พรรคการเมืองต้องแบ่งปันอำนาจกับบุคคลนอกพรรค หรือยุคประชาธิปไตยครึ่งใบ ระหว่างปี 2521-2531 ระยะนี้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ต่างมีฐานอำนาจจากกองทัพ และในช่วงเวลานี้มีการเลือกตั้งทั่วไป 2 ครั้ง คือ การเลือกตั้ง ปี 2526 และ 2529 แต่พรรคการเมืองก็ยังคงสนับสนุนพลเอกเปรม ซึ่งไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองเป็นนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งพลเอกเปรมประกาศขอไม่รับตำแหน่งนี้ หลังการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2531 อำนาจทางการเมืองจึงถ่ายโอนจากผู้นำที่อยู่นอกพรรคมาสู่รัฐบาลพลเรือนภายในพรรค

ระยะที่ 3 พรรคการเมืองมีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่และมีความพยายามในการพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง ระหว่างปี 2531-2549 ระยะนี้อาจจะเริ่มต้นจากการจัดตั้งรัฐบาลที่มีพรรคชาติไทยเป็นแกนนำ และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินได้เพียง 3 ปี ก็เกิดรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ในปี 2534 หลังเหตุการณ์นี้ พรรคการเมืองได้มีบทบาทในการกดดันให้มีการรื้อฟื้นประชาธิปไตยขึ้นโดยเร็ว จนนำมาสู่การเลือกตั้งในเดือนมีนาคม 2535 แต่หลังการเลือกตั้งเกิดการประท้วงใหญ่ของคนชั้นกลางในเดือนพฤษภาคม 2535 เพื่อต่อต้านการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้นำกองทัพที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง (Mekhasophon, 2010, p. 244) หลังจากประชาชนได้รับชัยชนะในเหตุการณ์นี้ กองทัพก็ถอยออกจาก

การเมือง พรรคการเมืองจึงได้กลับเข้ามามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหลังการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนกันยายน 2535 และเมื่อปี 2538 นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้ผลักดันให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ จนเกิดเป็นรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่พรรคการเมือง ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงแห่งการกำเนิดของพรรคไทยรักไทยที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรค พรรคนี้ชนะการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2544 จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลที่มีเสถียรภาพและอยู่ครบวาระเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย และในการเลือกตั้งปี 2548 พรรคไทยรักไทยสามารถจัดตั้งรัฐบาลพรรคเดียวได้สำเร็จเป็นครั้งแรก แต่ด้วยปัญหาการบริหารนโยบายของรัฐบาลส่งผลให้เกิดกระแสประท้วงต่อต้านนอกสภาโดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือกลุ่มเสื้อเหลือง นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล ผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ และมีบุคคลสำคัญอีกหลายคนเข้าร่วมเคลื่อนไหว เช่น พล.ต. จำลอง ศรีเมือง อดีตหัวหน้าพรรคพลังธรรม นายพิภพ ธงไชย แกนนำกลุ่มมธรรค์ด้านประชาธิปไตย และนายสมศักดิ์ โกศัยสุข แกนนำกลุ่มสหภาพแรงงานการรถไฟ เป้าหมายเพื่อโค่นล้ม “ระบอบทักษิณ” (Comsook, 2015, pp. 202–203) กระทั่งนำมาสู่การยุบสภาและการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2549 แต่การคว่ำบาตรการเลือกตั้งจากพรรคฝ่ายค้านและปัญหาการจัดการเลือกตั้งก็ทำให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นโมฆะ ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งนี้ได้นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549

ระยะที่ 4 พรรคการเมืองตกอยู่ในห้วงของการใช้ความรุนแรง ความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างปี 2549-2568 พบว่าการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ก่อให้เกิดการรวมตัวของผู้ที่สนับสนุน พ.ต.ท.ทักษิณ โดยก่อตั้งขึ้นเป็นกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งกลายมาเป็นกลุ่มมวลชนที่สนับสนุนพรรคพลังประชาชนที่สืบทอดเจตนารมณ์ของพรรคไทยรักไทยหลังจากที่พรรคนี้ถูกยุบ และกลุ่มนี้ยังคงสนับสนุนพรรคเพื่อไทยที่สืบทอดเจตนารมณ์จากพรรคพลังประชาชนหลังจากที่พรรคนี้ถูกยุบเช่นกัน อย่างไรก็ตามการยุบพรรคพลังประชาชนในปี 2551 ได้ทำให้กลุ่มเพื่อนเนวิน นำโดยนายเนวิน ชิดชอบ แยกตัวออกจากพรรคนี้และย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย นำมาสู่การพลิกขั้วการเมืองที่สมาชิกของพรรคการเมืองนี้ร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนลงมติเลือกนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้า

พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นฝ่ายค้านในเวลานั้นให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แทนนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่ต้องพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากเป็นกรรมการบริหารพรรคพลังประชาชนที่ถูกยุบพรรคและนำมาสู่การเคลื่อนไหวใหญ่ของกลุ่ม นปช. ในการต่อต้านรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ อย่างไรก็ตามหลังการยุบสภาของรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ ในปี 2554 การเลือกตั้งทั่วไปจัดขึ้นอีกครั้ง ผลการเลือกตั้ง พรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้ง แต่ในปี 2556 รัฐบาลใหม่ที่นำโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ต้องเผชิญกับการเคลื่อนไหวต่อต้านของคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) หลังจากรัฐบาลนำเสนอร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม และปัญหาการบริหารนโยบายโดยเฉพาะนโยบายรับจำนำข้าว กระทั่งรัฐบาลตัดสินใจยุบสภาและมีการเลือกตั้งใหม่ในปี 2557 แต่สถานการณ์ความขัดแย้งนี้นำไปสู่การเลือกตั้งที่เป็นโมฆะอีกครั้ง และนำมาสู่การรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ส่งผลให้พรรคการเมืองต้องยุติบทบาทลง และหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี 2560 กิจการทางการเมืองของพรรคการเมืองเกิดขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 24 มีนาคม 2562 การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองหน้าใหม่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งหลายพรรค เช่น พรรคพลังประชารัฐ ที่เกิดจากการรวมตัวของนักการเมืองหลายกลุ่มเพื่อสนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และพรรคอนาคตใหม่ นำโดยนายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ อดีตรองประธานบริหารบริษัทไทยซัมมิท และนายปิยบุตร แสงกนกกุล อดีตอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และแน่นอนว่าหลังการเลือกตั้งพรรคการเมืองยังคงต้องเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่ที่เผชิญกับปัญหาการยุบพรรคในปี 2563 นำมาสู่การจัดตั้งพรรคใหม่ขึ้นแทนในนามพรรคก้าวไกล พร้อมการเลือกหัวหน้าพรรคคนใหม่ นายพิธา ลิ้มเจริญรัตน์ ซึ่งได้เข้าสู่สนามเลือกตั้งในปี 2566 และชนะการเลือกตั้งเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนพรรคเพื่อไทยได้คะแนนเป็นอันดับที่สอง ขณะที่พรรคพลังประชารัฐเกิดความขัดแย้งภายในพรรค ทำให้สมาชิกบางส่วนนำโดยนายพีระพันธุ์ สาลีรัฐวิภาค ซึ่งเป็นกลุ่มที่สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ย้ายมาสังกัดพรรครวมไทยสร้างชาติ ซึ่งส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกเช่นกัน อย่างไรก็ตาม หลังจากพรรคก้าวไกลไม่อาจ

จะจัดตั้งรัฐบาลได้สำเร็จแม้จะได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) ร่วมกับพรรคเพื่อไทยและอีกหลายพรรคการเมือง เนื่องจากไม่สามารถผ่านด่านการโหวตเลือกนายกรัฐมนตรีที่สมาชิกรัฐสภายังคงมีสิทธิเลือกอีกวาระตามรัฐธรรมนูญ ปี 2560 หมวดเฉพาะกาล มาตรา 272 นำมาสู่ปรากฏการณ์สลายขั้วทางการเมืองโดยพรรคที่เคยเป็นคู่ความขัดแย้งทางการเมืองหันมาร่วมมือกันจัดตั้งรัฐบาลระหว่างพรรคเพื่อไทยกับพรรคพลังประชารัฐ โดยมีพรรคเพื่อไทยเป็นแกนนำและนำมาสู่การเลือกนายกรัฐมนตรี นายเศรษฐา ทวีสิน ให้ดำรงตำแหน่งนี้ ต่อมาเมื่อนายเศรษฐา ถูกตัดสิทธิทางการเมือง การจัดตั้งรัฐบาลใหม่ยังคงเป็นการจับขั้วของพรรคที่เคยเป็นคู่ขัดแย้ง ในรอบหลังนี้เป็นการจับมือกันของพรรคเพื่อไทยกับประชาธิปัตย์ และรอบนี้พรรคเพื่อไทยปฏิเสธการดึงพรรคพลังประชารัฐเข้าร่วมรัฐบาลและนำมาสู่การเลือกนางสาวแพทองธาร ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะที่สมาชิกบางส่วนของพรรคพลังประชารัฐในกลุ่มของร้อยเอกธรรมนัส พรหมเผ่า แยกตัวออกมาสังกัดพรรคกล้าธรรม ในช่วงปลายปี 2557 และเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลกับพรรคเพื่อไทย และในเดือนสิงหาคม 2568 ศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้นางสาวแพทองธารพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากปัญหากรณีคลิปการสนทนาของนางสาวแพทองธารกับสมเด็จฮุน เซน อดีตนายกรัฐมนตรีกัมพูชา อย่างไรก็ตามการโหวตเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่ในวันที่ 5 กันยายน 2568 พรรคประชาชนซึ่งได้จัดทำบันทึกข้อตกลง (Memorandum of Agreement: MOA) กับพรรคภูมิใจไทยโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับเงื่อนไขการยุบสภาภายใน 4 เดือน และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยที่พรรคประชาชนจะไม่เข้าร่วมรัฐบาล ส่งผลให้นายอนุทิน ชาญวีรกูล ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และหลังจากการยุบสภา การเลือกตั้งใหม่จัดให้มีขึ้นในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2569 จึงเป็นอีกครั้งสำคัญในการกำหนดทิศทางประชาธิปไตยประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจับตายิ่งโดยเฉพาะประเด็นการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งและการพัฒนาความเข้มแข็งของพรรคการเมือง

2. การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568

ในหัวข้อนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

2.1 ความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ของพรรคการเมือง ระยะเวลาปี 2549-2568 เกิดรัฐประหาร 2 ครั้ง คือ รัฐประหาร ปี 2549 และปี 2557 หลังการรัฐประหารหลายพรรคปรับตัวผ่านสถานการณ์ดังกล่าวแล้วจะต้องยุติ

บทบาททางการเมืองในช่วงที่มีการรัฐประหาร แต่หลังการเมืองเปิด กิจกรรมการเมืองของพรรคการเมืองกลับมาดำเนินการได้ต่อ โดยกรณีหลังการรัฐประหาร ปี 2549 พรรคการเมืองที่ปรับตัวได้และกลับมาทำกิจกรรมการเมืองต่อในช่วงนี้ เช่น ประชาธิปัตย์ ชาติไทย กิจสังคม ความหวังใหม่ (Chingduang, 2007) ส่วนกรณีช่วงหลังรัฐประหาร ปี 2557 พรรคการเมืองที่กลับมาดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอีกครั้ง เช่น เพื่อไทย ประชาธิปัตย์ กิจสังคม ภูมิใจไทย ชาติไทยพัฒนา ชาติพัฒนา (Office of the Election Commission of Thailand, 2015) นอกจากนี้ ยังพบการปรับตัวอย่างมั่นคงของพรรคการเมืองที่เผชิญกับการถูกยุบพรรคที่สามารถรวบรวมสมาชิกเป็นกลุ่มก้อนย้ายไปสังกัดพรรคการเมืองใหม่และยังคงรักษากฎเกณฑ์ของตนเองไว้ได้ ทั้งพรรคพลังประชาชนที่จัดตั้งแทนพรรคไทยรักไทย และเมื่อพรรคการเมืองนี้ถูกยุบอีกครั้งก็จัดตั้งพรรคเพื่อไทยขึ้นมาแทน หรือกรณีพรรคชาติไทยที่จัดตั้งพรรคชาติไทยพัฒนาขึ้นมาแทนที่ และพรรคอนาคตใหม่ที่หลังถูกยุบพรรคก็สามารถรวบรวมสมาชิกเป็นกลุ่มก้อนย้ายไปสังกัดพรรคก้าวหน้า และเมื่อถูกยุบพรรคอีกครั้งก็ย้ายไปสังกัดพรรคประชาชน เป็นต้น และหากพิจารณาข้อมูลพรรคการเมืองที่ดำเนินการอยู่ ณ ช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้งระหว่างปี 2549-2566 พบว่ามีพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงปี 2562 มีพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ถึง 102 พรรค ดังปรากฏในตารางที่ 1 (Office of the Election Commission of Thailand, 2024)

2.2 ความสลับซับซ้อนขององค์กร (organizational complexity) หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองปี 2560 การจัดตั้งพรรคการเมืองจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลซึ่งมีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกัน และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามพระราชบัญญัตินี้ในมาตรา 9 โดยต้องมีจำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน ร่วมกันดำเนินการเพื่อจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดโครงสร้างของพรรคการเมืองให้ประกอบไปด้วยหัวหน้าพรรค เลขานุการพรรค เภรณิกพรรค นายทะเบียนสมาชิก และกรรมการบริหารอื่นของพรรคการเมือง (มาตรา 10) การกำหนดโครงสร้างที่ชัดเจนเช่นนี้ สะท้อนการจัดวางตำแหน่งตามบทบาทหน้าที่ในพรรคการเมืองที่สะท้อนให้เห็นความสลับซับซ้อนขององค์กร อย่างไรก็ตาม พบว่าความสลับซับซ้อนของโครงสร้างองค์กรมีความแตกต่างกันระหว่างพรรคใหญ่กับ

พรรคเล็ก แม้ทุกพรรคการเมืองจะดำเนินการอย่างครบถ้วนตามข้อกำหนดของกฎหมายก็ตาม เช่น พรรคเพื่อไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองใหญ่จะพบการจัดโครงสร้างที่สลับซับซ้อน กรณีพรรคเพื่อไทย หัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน คือ นางสาวแพทองธาร ชินวัตร พรรคนี้มีรองหัวหน้าพรรค 6 คน เลขานุการพรรค 1 คน รองเลขานุการพรรค 3 คน เภรัญญิกพรรค 1 คน นายทะเบียนพรรค 1 คน โฆษกพรรค 1 คน และกรรมการบริหารพรรคอื่นอีก 9 คน รวมทั้งสิ้น 23 คน (Pheu Thai Party, 2024) หรือกรณีพรรคประชาธิปัตย์ หัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน คือ นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน พรรคนี้มีรองหัวหน้าพรรคประจำภาคทั้งหมด 5 คน ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ รองหัวหน้าพรรคตามภารกิจ จำนวน 8 คน เลขานุการพรรค 1 คน รองเลขานุการพรรค 6 คน เภรัญญิก 1 คน โฆษก 1 คน นายทะเบียนสมาชิก 1 คน หัวหน้าสาขา

หรือตัวแทนพรรคประจำจังหวัด 4 คน ได้แก่ หัวหน้าสาขาหรือตัวแทนพรรคภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร ผู้แทนสมาชิกสภาท้องถิ่น 2 คน ผู้แทนผู้บริหารท้องถิ่น 1 คน กรรมการบริหารพรรค 8 คน คณะกรรมการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 11 คน (Democrat Party, 2024) ส่วนพรรคเล็ก เช่น พรรคชาติไทยพัฒนา โครงสร้างพรรค ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารพรรค คณะกรรมการดำเนินงานของพรรค สาขาพรรคและคณะกรรมการสาขาพรรค ตัวแทนพรรคประจำจังหวัด และศูนย์ประสานงาน หรือกลุ่มอื่น ๆ ที่ได้รับการอนุมัติจัดตั้งจากคณะกรรมการบริหารพรรค จะเห็นว่าโครงสร้างพรรคไม่ได้ซับซ้อนเมื่อเปรียบเทียบกับพรรคประชาธิปัตย์ และมีกรรมการบริหารพรรคเพียง 9 คน (Chartthaipattana Party, 2024) ซึ่งถือว่าน้อยเมื่อเทียบกับพรรคเพื่อไทย

ตารางที่ 1 จำนวนพรรคการเมืองไทยในปีที่มีการเลือกตั้งระหว่างปี 2549-2566 (Chingduang, 2007; Charnvirakul, n.d.; Office of the Election Commission of Thailand, 2014, 2019, 2023)

ปีเลือกตั้ง	จำนวนพรรคการเมืองที่ดำเนินการอยู่
2 เมษายน 2549 (การเลือกตั้งเป็นโมฆะ)	33 (เมษายน 2549)
23 ธันวาคม 2550	43 (สิงหาคม 2550)
3 กรกฎาคม 2554	56 (มีนาคม 2555)
2 กุมภาพันธ์ 2557 (การเลือกตั้งเป็นโมฆะ)	73 (มกราคม 2557)
24 มีนาคม 2562	102 (มีนาคม 2562)
14 พฤษภาคม 2566	82 (พฤษภาคม 2566)

2.3 ความเป็นเอกภาพ (unity) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ปี 2560 มีบทบัญญัติที่ส่งเสริมความเป็นเอกภาพภายในพรรคการเมือง เช่น กำหนดให้คณะกรรมการบริหารพรรคและกรรมการบริหารพรรคมีหน้าที่ควบคุมและกำกับดูแลไม่ให้สมาชิกกระทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับ รวมทั้งระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของคณะกรรมการ (มาตรา 22) หรือบัญญัติให้สิทธิแก่สมาชิกพรรคมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และการคัดเลือกสมาชิกหรือบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือตำแหน่งอื่น หรือเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (มาตรา 21) ซึ่งสาระสำคัญของบทบัญญัติเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อบังคับพรรคการเมืองเช่นกัน เช่น ข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์ พ.ศ. 2566 ข้อ 17 กำหนดให้สิทธิสมาชิกพรรคมีสิทธิเข้าประชุมในที่ประชุมใหญ่ของพรรค มีสิทธิได้รับ

เลือกตั้งเป็นกรรมการบริหารพรรค กรรมการสาขาพรรคและตัวแทนพรรคประจำจังหวัด มีสิทธิขอสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรค มีสิทธิลงคะแนนเสียงเบื้องต้นเพื่อเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคและสมาชิกเพื่อส่งลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิให้ข้อเสนอแนะต่อพรรค มีสิทธิได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คณะกรรมการ คณะทำงาน หรือคณะอนุกรรมการต่าง ๆ ของพรรค มีสิทธิให้ความเห็นในการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคออกจากตำแหน่งที่สะท้อนการกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อสร้างเอกภาพภายในพรรคโดยการส่งเสริมให้สมาชิกพรรคได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญ ๆ ของพรรค (Announcement of the Registrar of Political Parties on the Changes to the Regulations of the Democrat Party, 2023) หรือข้อบังคับ

พรรคเพื่อไทย พ.ศ. 2561 ข้อ 18 ให้สิทธิสมาชิกพรรคมีส่วนร่วมพิจารณาเพื่อออกข้อบังคับหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค เสนอแนะนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่อพรรค เข้าร่วมประชุมและลงคะแนนเสียงตามที่กำหนดในข้อบังคับหรือตามมติคณะกรรมการบริหาร ได้รับเลือกเป็นกรรมการบริหาร กรรมการสาขา หรือตัวแทนพรรคประจำจังหวัดหรือกรรมการหรืออนุกรรมการอื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับหรือเป็นที่ปรึกษาหรือผู้ปฏิบัติงานของพรรค ได้รับเลือกเป็นตัวแทนพรรคในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของพรรค การคัดเลือกสมาชิกเพื่อส่งสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การคัดเลือกบุคคลซึ่งพรรคเห็นสมควรเสนอชื่อได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และสิทธิอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการบริหารจะมีมติกำหนด (Announcement of the Registrar of Political Parties on Changes to the Party Regulations and the Executive Committee of the Pheu Thai Party, 2019) อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายดังกล่าวจะสนับสนุนให้เกิดความเป็นเอกภาพในพรรคการเมือง แต่มักปรากฏการย้ายพรรคก่อนการเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบ่อยครั้งที่สะท้อนปัญหาความเป็นเอกภาพภายในพรรคการเมือง ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่หรือขนาดเล็กก็ตาม เช่น การย้ายพรรคของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตจากปี 2562 เพื่อเตรียมเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2566 โดยการสำรวจของ Rocket Media Lab (2023) พบว่า กรณีพรรคการเมืองใหญ่ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเพื่อไทยย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย 12 คน ไทยสร้างไทย 3 คน รวมไทยสร้างชาติ 2 คน พลังประชารัฐ 1 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ย้ายไปพรรครวมไทยสร้างชาติ 5 คน พลังประชารัฐ 1 คน ภูมิใจไทย 1 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย 11 คน รวมไทยสร้างชาติ 4 คน เพื่อไทย 1 คน พลังประชารัฐ 1 คน ชาติไทยพัฒนา 1 คน ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคพลังประชารัฐย้ายไปสังกัดพรรคภูมิใจไทย 24 คน รวมไทยสร้างชาติ 20 คน เพื่อไทย 7 คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคภูมิใจไทยย้ายไปพรรคเพื่อไทย 1 คน ส่วนพรรคขนาดเล็กอื่น ๆ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มาก การย้ายพรรคจึงเกิดขึ้นน้อยและส่วนใหญ่มักย้ายไปอยู่กับพรรคการเมืองที่ใหญ่กว่า เข้มแข็งกว่า โดยพบว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในพรรคเล็กอื่น ๆ ย้ายไปพรรครวมไทยสร้างชาติ 5 คน เพื่อไทย 3 คน และภูมิใจไทย 1 คน

2.4 ความเป็นอิสระ (autonomy) รัฐธรรมนูญ ปี 2560 มาตรา 45 วรรคแรกบัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ และวรรคสองบัญญัติไว้ว่า กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมือง โดยต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ ให้สมาชิกมีโอกาสได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้ดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลไม่ให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จากข้อความข้างต้น เป็นที่ประจักษ์ว่า รัฐธรรมนูญได้วางหลักการไม่ให้พรรคการเมืองต้องตกอยู่ภายใต้การครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกพรรค โดยหากพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ปี 2560 ซึ่งเป็นกฎหมายระดับรองได้บัญญัติหลักการนี้ไว้ในมาตรา 28 เช่นกัน อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นอิสระของพรรคการเมืองจะปรากฏในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองดังที่กล่าวข้างต้น แต่ประเด็นเหล่านี้ยังคงเป็นที่จับตา เนื่องจากพรรคการเมืองยังคงต้องอาศัยทรัพยากรด้านการเงินในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ดังนั้น การเปิดรับบริจาคอาจจะเป็นการเปิดช่องทางให้บุคคลหรือคณะบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิกพรรคเข้ามา มีอิทธิพลเหนือพรรคการเมืองได้เช่นกัน แม้จะมีการกำหนดจำนวนการบริจาคเพื่อป้องกันปัญหานี้ก็ตาม

2.5 ความสำเร็จในการเลือกตั้งที่สะท้อนการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชน พบว่า ระหว่างปี 2549-2568 แม้ในการเลือกตั้งแต่ละครั้งมีพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบสัดส่วนและระบบเขตเป็นจำนวนมาก แต่กลับมีพรรคการเมืองเพียงไม่กี่พรรคที่ชนะการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ประเด็นจำนวนพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งในกรณีระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วนอาจจะแปรผันไปตามระบบเลือกตั้งที่นำมาใช้ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เช่น การเลือกตั้งทั่วไป ปี 2550 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในระบบสัดส่วน จำนวน 31 พรรค แต่มีพรรคที่ได้รับเลือกตั้ง

เพียง 6 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 1.86 ส่วนในระบบแบ่งเขต มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 39 พรรค ได้รับเลือกตั้งเพียง 7 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 2.73 ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้ใช้ระบบเลือกตั้งแบบผสมคู่ขนาน (Parallel System หรือ Mixed-Member Majoritarian: MMM) โดยในระบบสัดส่วนได้แบ่งเขตประเทศเป็น 8 เขตเลือกตั้ง และในระบบเขต ๑ ละ 1-3 คน แม้ระบบนี้จะเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองขนาดเล็กสามารถแทรกตัวได้ง่ายขึ้นจากการมีระบบเลือกตั้งแบบสัดส่วน แต่จำนวนพรรคที่ชนะการเลือกตั้งในระบบนี้ยังคงมีสัดส่วนที่ต่ำ เช่นเดียวกับการเลือกตั้งในปี 2566 มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครในระบบสัดส่วน จำนวน 67 พรรค ได้รับเลือกตั้ง 11 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 7.37 และมีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครในระบบแบ่งเขต จำนวน 70 พรรค โดยมีพรรคที่ได้รับเลือกตั้ง 17 พรรค หรือคิดเป็นร้อยละ 11.9

จากตัวเลขนี้จะเห็นได้ว่าแม้สัดส่วนพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งจะสูงขึ้นเมื่อเทียบกับการเลือกตั้ง ปี 2550 ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนมาใช้ระบบเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสมที่ประชาชนมีบัตรเลือกตั้งเพียงใบเดียวและคะแนนในระบบเขตที่พรรคการเมืองได้ที่นั่งต่ำกว่าที่นั่งที่พึงมีจะได้รับการชดเชยที่นั่งในระบบสัดส่วน และแม้ระบบนี้จะเอื้อต่อพรรคขนาดกลางและเล็กจากการถ่วงดุลอำนาจที่นั่งในระบบสัดส่วนโดยใช้จุดเทคนิค 4 ตำแหน่ง แต่สัดส่วนพรรคการเมืองที่ประสบความสำเร็จจนเป็นที่ยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชนยังคงมีจำนวนน้อย สะท้อนการขาดประสิทธิภาพในการเสนอตัวเพื่อเป็นตัวแทนประชาชนและความอ่อนแอของพรรคการเมืองไทย ทั้งนี้ สถิติจำนวนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและที่ได้รับเลือกตั้งนับจากปี 2549-2568 มีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งและได้รับเลือกตั้งนับจากปี 2549-2568 (Office of the Election Commission of Thailand, 2008, 2012, 2020, 2023)

ปีเลือกตั้ง	พรรคที่ส่งผู้สมัคร ในระบบสัดส่วน	พรรคที่ได้รับเลือกตั้ง ในระบบสัดส่วน		พรรคที่ส่งผู้สมัคร ในระบบแบ่งเขต	พรรคที่ได้รับเลือกตั้ง ในระบบแบ่งเขต	
	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	จำนวน	ร้อยละ
2550	31	6	1.86	39	7	2.73
2554	40	11	4.4	34	7	2.38
2562	77	25	19.25	81	9	7.29
2566	67	11	7.37	70	17	11.9

3. การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองกับความเป็นประชาธิปไตยหลังรัฐประหาร ปี 2549-2568

ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองสำคัญสำหรับการพัฒนาประชาธิปไตย หากพรรคการเมืองมีความเข้มแข็งก็สามารถที่จะจรรโลงประชาธิปไตยได้ โดยในหัวข้อนี้นำเสนอใน 2 ประเด็น ดังนี้

3.1 ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองกับเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรตามหลักความเป็นประชาธิปไตย พบว่า หลักการในการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง ทั้งความสามารถในการปรับตัว ความสลับซับซ้อนขององค์กร ความเป็นเอกภาพและการรวมศูนย์ และความเป็นอิสระ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่พรรคการเมือง จำเป็นจะต้องสร้างให้มีขึ้นหากต้องการจัดตั้งพรรคการเมืองให้พัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันที่เข้มแข็ง โดยหากประสบความสำเร็จก็จะส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมืองเองนั้น

สอดคล้องกับหลักเสรีภาพในการรวมกลุ่มและการจัดตั้งองค์กรตามหลักความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งพรรคการเมืองไทยได้สะท้อนความเข้มแข็งในประเด็นความสามารถในการปรับตัวและความสลับซับซ้อนขององค์กร โดยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกติกาที่ส่งเสริมในประเด็นเหล่านี้ ดังที่กล่าวข้างต้นและอีกส่วนหนึ่งเป็นผลจากความพยายามของพรรคการเมืองเองที่ต้องการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งดังจะเห็นได้จากตัวอย่างข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์และพรรคเพื่อไทย อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อบกพร่องบางประการ เช่น ปัญหาการย้ายพรรคที่ยังคงเกิดขึ้นบ่อยครั้งซึ่งกระทบต่อความเป็นเอกภาพ และปัญหาความเป็นอิสระขององค์กรพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นจากการถูกรวบอำนาจพรรค โดยอาจจะผ่านช่องทางการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองที่จำเป็นจะต้องมีการตรวจสอบเป็นระยะ ทั้งการตรวจสอบจากผู้รักษากฎหมาย สื่อมวลชน และประชาชน หรือแม้แต่สมาชิก

พรรคการเมืองเอง ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลให้พรรคการเมืองอ่อนแอและไม่อาจจะเป็นองค์กรที่ยืนอยู่บนหลักความเป็นประชาธิปไตยได้

3.2 ความเข้มแข็งของพรรคการเมืองกับสิทธิตามกติกาที่จะแข่งขันทางการเมือง การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง การผลิตเปลี่ยนอำนาจ หลักเสียงข้างมาก และหลักการฟังความคิดเห็นของประชาชนตามหลักความเป็นประชาธิปไตย พบว่า การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองในประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งที่สะท้อนการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชน แม้จะสอดคล้องกับสิทธิตามกติกาที่จะแข่งขันทางการเมือง การได้รับการสนับสนุนจากประชาชนผ่านการเลือกตั้ง การผลิตเปลี่ยนอำนาจ หลักเสียงข้างมาก และหลักการฟังความคิดเห็นของประชาชนตามหลักความเป็นประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง เช่น รัฐธรรมนูญ ปี 2560 มาตรา 83-94 ระบุเกี่ยวกับกติกาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การผลิตเปลี่ยนอำนาจ และหลักเสียงข้างมาก ซึ่งประเด็นเหล่านี้เป็นที่มาของการเลือกตั้งที่จะสะท้อนการยอมรับในฐานะตัวแทนของประชาชนหากพรรคการเมืองนั้นประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม พบว่า เมื่อพิจารณาจำนวนพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งในระบบสัดส่วนและระบบแบ่งเขตกับพรรคที่ได้รับเลือกตั้งกลับพบว่า มีพรรคจำนวนน้อยที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าพรรคการเมืองไทยยังคงอ่อนแอ อีกทั้งด้วยบริบทการเมืองไทยที่ประชาธิปไตยยังไม่ตั้งมั่น ทำให้พรรคการเมืองยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการเกิดรัฐประหารที่จะกระทบต่อการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยนี้ นำมาสู่การอภิปรายผลใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. พัฒนาการของพรรคการเมือง พบว่าพรรคการเมืองไทยบางส่วนเกิดขึ้นมาเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองและเกิดจากการรวมตัวโดยอาศัยผลประโยชน์ร่วมกัน สองประเด็นนี้ทำให้ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไม่เข้มแข็ง นอกจากนี้บริบทการเมืองที่เกิดรัฐประหารบ่อยครั้งส่งผลต่อการแสดงบทบาทของพรรคการเมือง และทำให้เกิดความยุ่งยากเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองหลังมีการรัฐประหาร สอดคล้องกับงานวิจัย

ของ เสนีย์ คำสุข (Comsook, 1995) ที่สะท้อนปัญหาพัฒนาการของการกำเนิดพรรคการเมืองไทยไว้ว่า พรรคการเมืองไทยก่อตั้งขึ้นด้วยคนกลุ่มเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คน โดยส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองที่มีหรือเคยมีบทบาทอยู่ในรัฐสภา และคนเหล่านั้นมีความสนิทสนมรู้จักกันเป็นการส่วนตัว หลังการเลือกตั้งพรรคที่ได้รับเลือกตั้งจำนวนมากจากผลสำเร็จในการดึงพวกและรวมพวก ก็มักจะประสบปัญหาความขัดแย้งและแตกแยกจากการมีพวกหลายพวกภายในพรรคที่มีผลประโยชน์เฉพาะ ซึ่งต้องอาศัยการประสานประโยชน์ของผู้นำพรรค

2. การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมือง พบว่าพรรคการเมืองปรับตัวได้ดีแม้จะเผชิญกับการรัฐประหาร และเมื่อการเมืองเปิดพรรคการเมืองก็กลับมาทำกิจกรรมทางการเมืองได้และจำนวนพรรคการเมืองที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันมีเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ การจัดโครงสร้างองค์กรมีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจน สะท้อนการเอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับองค์กรพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องปรับปรุงจากผลการศึกษาในการที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับพรรคการเมืองคือปัญหาความเป็นเอกภาพและความเป็นอิสระ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานี้อาจจะพิจารณาจากข้อเสนอของ สติธร ธนานิธิโชติ (Thananithichot, 2013) ที่เสนอให้เพิ่มศักยภาพของสาขาพรรคการเมือง ซึ่งยังมีไม่เพียงพอที่จะทำกิจกรรมทางการเมือง และการแก้ปัญหาความไม่กระจายของการสนับสนุนทางการเงินโดยรัฐที่ตกอยู่เพียงสองพรรคการเมืองใหญ่ใน 2 ขั้วอำนาจ

ข้อเสนอแนะ

ในที่นี้ขอเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาพรรคการเมืองให้เข้มแข็งใน 2 ประการ ดังนี้

1. ควรมีบทบัญญัติในการส่งเสริมให้พรรคการเมืองเข้มแข็งโดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับความเป็นเอกภาพของพรรค เช่น บทบัญญัติว่าด้วยเงื่อนไขในการย้ายพรรคที่เข้มขันเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเป็นเอกภาพ และส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีกิจกรรมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรค โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเชิงนโยบายและการคัดเลือกตัวบุคคลเพื่อสมัครรับเลือกตั้งที่จะทำใหสมาชิกพรรคตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของพรรค และลดการผูกขาดอำนาจเฉพาะในหมู่แกนนำพรรค รวมทั้งควรมีมาตรการ

ที่คอยตรวจสอบการรับบริจาคเงินของพรรคการเมืองเพื่อป้องกันการครอบงำและชี้นำพรรคการเมืองของบุคคลหรือคณะบุคคลที่ไม่ใช่สมาชิก

2. ส่งเสริมให้พรรคการเมืองได้ตระหนักถึงบทบาทในฐานะตัวแทนประชาชนที่จำเป็นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั้งการเลือกตั้งและการร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมือง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมพรรคการเมืองให้พัฒนาไปสู่การเป็นพรรคของมวลชนโดยการขยายสาขาของพรรคไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ และการเพิ่มจำนวนสมาชิกพรรค รวมถึงกิจกรรมทางการเมืองที่จะทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองเป็นระยะ โดยไม่รอเพียงการเลือกตั้ง

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปนั้น ประเด็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพรรคการเมืองยังคงเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างบทบาทของพรรคการเมืองในการจรรโลงประชาธิปไตย ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความเข้มแข็งของพรรคการเมืองจึงควรขยายกรอบการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมมิติของความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมือง ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะเอื้อต่อการพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเป็นสถาบันและมีความเข้มแข็งในฐานะสถาบันทางการเมืองอย่างยั่งยืน

References

Announcement of the Registrar of Political Parties on Changes to the Party Regulations and the Executive Committee of the Pheu Thai Party. (2019, March 7). **Royal Thai Government Gazette**. No. 136 Section 18 D. pp. 306–372.

Announcement of the Registrar of Political Parties on the Changes to the Regulations of the Democrat Party. (2023, August 24). **Royal Thai Government Gazette**. No. 140 Section 64 D. pp. 92–142.

Bizzarro, F., Gerring, J., Hicken, A., Knutsen, C. H., Bernhard, M., Skaaning, S.-E., Coppedge, M., & Lindberg, S. I. (2015). **Party strength and economic growth**. V-Dem Institute, Department of Political science, University of Gothenburg. https://www.v-dem.net/media/publications/v-dem_working_paper_2015_10_edited.pdf

Bryce, J. (1921). **Modern democracies**, vol. 2. Macmillan.

Charnvirakul, A. (n.d.). **Private sector funding for political parties** (การให้ทุนสนับสนุนพรรคการเมืองของภาคธุรกิจเอกชน). Office of the Election Commission of Thailand. https://newweb.ect.go.th/web-upload/1xff0d34e409a13ef56eea54c52a291126/m_document/2167/26696/file_download/acf0bc98880f1c1675447197212b0818.pdf

Chartthaipattana Party. (2024). **Party regulations (ข้อบังคับพรรค)**. https://www.chartthaipattana.or.th/media/user/files/What_we_stand_for.pdf

Chingduang, S. (2007). **Political parties from 1933 - present (พรรคการเมือง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 - ปัจจุบัน)**. King Prajadhipok's Institute. <https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&skin=&mmid=3982&bid=11316>

Comsook, S. (1995). **Thai political party system 1969-1991 (ระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ. 2512-2534)** [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. Chula DigiVerse. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1995.530>

Comsook, S. (2015). **Democratic dimensions in the July 3, 2011 general election: The competitive dimension from the candidate nominations of 41 political parties** (มิติประชาธิปไตยในการเลือกตั้งทั่วไป 3 กรกฎาคม 2554 : มิติการแข่งขันจากการจัดตั้งผู้สมัครของพรรคการเมือง 41 พรรค). Sukhothai Thammathirat Open University Press.

Democrat Party. (2024). **Party executive committee (คณะกรรมการบริหารพรรค)**. <https://www.democrat.or.th/party-personnel/committee>

Domjun, J. (2019). **Democracy without consolidation (ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น)**. Matichon.

Duverger, M. (1999). Political party. In **Encyclopedia Britannica**. Retrieved May 8, 2025, from <https://www.britannica.com/topic/political-party>

Goodman, W. (1960). **The two-party system in the United States**. D. Van Nostrand.

- Huntington, S. P. (1969). **Political order in changing societies** (3rd ed.). Yale University Press.
- LaPalombara, J., & Weiner, M. (1966). **Political parties and political development**. Princeton University Press.
- Mekhasophon, R. (2010). **Blood-stained democracy, seems to have come a long way but has not reached anywhere** (ประชาธิปไตยเปื้อนเลือดเหมือนมาไกล แต่ไปไม่ถึงไหน). Ban Phra Athit.
- Office of the Election Commission of Thailand. (2008). **Statistics and results of the 2007 House of Representatives elections** (ข้อมูลสถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2550). Rung Silp Printing. https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20170509150020.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2012). **Statistical data on the 2011 House of Representatives elections** (ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554). Rung Silp Printing. https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20170405163102.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2014). **Information on political parties still in operation as of 2 January 2014** (ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 2 มกราคม 2557). https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20160713133222.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2015). **Information on political parties still in operation as of 4 December 2015** (ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 4 ธันวาคม 2558). https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20160713133355.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2019). **Information on political parties still in operation as of 13 March 2019** (ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 13 มีนาคม 2562). https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20190318074234.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2020). **Statistical data on the 2019 House of Representatives elections** (ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2562). Sahy Block & Kampim. https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20201002121233.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2023). **Information on political parties still in operation as of 29 May 2023** (ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 29 พฤษภาคม 2566). https://www.ect.go.th/web-upload/migrate/download/article/article_20230529153859.pdf
- Office of the Election Commission of Thailand. (2024). **Information on political parties still in operation as of 4 November 2024** (ข้อมูลพรรคการเมืองที่ยังดำเนินการอยู่ ณ วันที่ 4 พฤศจิกายน 2567). https://www.ect.go.th/web-upload/1xff0d34e409a13ef56eea54c52a291126/m_document/2034/25522/file_download/38688125b63b730b3e3da715c9337df7.pdf
- Pheu Thai Party. (2024). **Executive committee of the Pheu Thai Party** (กรรมการบริหารพรรคเพื่อไทย). <https://ptp.or.th/กรรมการบริหารพรรค>
- Rathamarit, N. (2010). **Democracy in international countries** (การปกครองระบอบประชาธิปไตยในนานาประเทศ). Thammasat University Press.
- Rocket Media Lab. (2023, May 10). **Revealing information on party transfers of constituency MPs in 2019: Which party did they transfer to and how many in the 2023 election** (เปิดข้อมูลการย้ายพรรค ส.ส. แบ่งเขต ปี '62 ย้ายไปพรรคไหน เท่าไร ในการเลือกตั้งปี '66). <https://rocketmedialab.co/election-66-15/>
- Roskin, M. G., Cord, R. L., Medeiros, J. A., & Jones, W. S. (2017). **Political science: An introduction** (14th ed.). Pearson Education.
- Schattschneider, E. E. (1942). **Party government**. Holt, Rinehart, and Winston.
- Thai Junior Encyclopedia Foundation by His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great. (n.d.). **Volume**

- 31: Thai political parties (เล่ม 31 พรรคการเมืองไทย).** <https://saranukromthai.or.th/oldchild/2832>
- Thananithichot, S. (2013). Strengthening political party in Thailand (พรรคการเมืองยังไม่ “เข้มแข็ง”). **Journal of Politics, Administration and Law**, 5(3), 117–146. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/polscilaw_journal/issue/view/15236
- Tocqueville, A. D. (2010). **De la démocratie en Amérique (Democracy in America)** (J. T. Schleifer, Trans.). Liberty Fund.
- Wongtrangan, K. (1993). **Thai political party (พรรคการเมืองไทย)**. Chulalongkorn University Press.